

Ана М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ*
Универзитет у Приштини
с привременим седиштем у Косовској Митровици –
Филозофски факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 18. 11. 2016.
Прихваћен: 10. 02. 2017.

СЕМАНТИЧКИ БЛОКИРАНИ ИМПЕРАТИВ У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У раду се испитују семантичка ограничења која управљају дистрибуцијом императивних форми у српском језику. Циљ овог истраживања јесте 1) да прикаже које класе глагола и у којим условима блокирају или лимитирају императивну форму и 2) да покуша наћи разлоге овој појави, ослањајући се притом на истраживања у области русистике, у првом реду на петроградску функционалну граматику.

Кључне ријечи: императив, прескрипција, контролисане радње, категорија аниматног, стативни глаголи

1.0. Императив је глаголски облик који зна за многа ограничења. Осим општепознатог формалног ограничења у погледу употребе лица, постоје и структурна ограничења у дистрибуцији овог облика – императив се никада не јавља у упитним реченицама, нити у зависним реченицама, а и његова употреба у пасивним конструкцијама је ограничена.¹ Међутим, императив је много чешће блокиран самом семантиком глагола. Ово истраживање ће показати да постоје читаве класе глагола чија семантика „одбија” императивност.

1.1. Са морфолошке тачке гледишта, сви глаголи могу имати императив, али, како је већ уочено, за његову употребу постоје извјесне семантичке забране. Т. Батистић (1983: 107) истиче да глаголи *морати*, *моћи* и *намјеравати* немају императивне форме и то доводи у везу са семантиком поменутих глагола, за које је карактеристично одсуство вољне компоненте. На исти начин забрану императивних форми тумачи и С. Танасић (1984: 19–21) код глагола

---

* anna.janjusevic@gmail.com

¹ Гусев каже да императив, ако се и употреби у пасивним конструкцијама, има неимперативну вриједност, обично оптативну или превентивну. Разлог узајамном „одбијању” императива и пасива, како објашњава Храковски, лежи у чињеници да се у императивним реченицама у фокусу налази увијек субјекат (агенс) каузативне радње, а фокусирање тог типа карактеристично је само за актив (наведено према: Гусев 2005: 106).

гадити се, тицати се, свиђати се, догађати се, бољети, занимати; моћи, морати, хтјети, смјети, умјети и требати. Међутим, како примјећује М. Ивић (1958: 37), постоји низ глагола којима се изражавају невољне, спонтане радње, а они притом не блокирају употребу императива (уп. на примјер императиве (не) *заборави ме; не схвати криво* или стихове Васка Попе: *Падни ми само на памет, мисли моје образ да ти изгребу*).

Списак глагола код којих постоји семантичка забрана или ограничење у погледу употребе императива² много је шири од оног који нуде досадашња истраживања. Циљ овог рада јесте 1) да прикаже које класе глагола и у којим условима блокирају или лимитирају императивну форму и 2) да покуша наћи разлоге овој појави, ослањајући се притом на истраживања у области русистике, у првом реду на петроградску функционалну граматику.

1.2. Ми, дакле, прихватамо мишљење да је немогућност или сужена могућност употребе императива у вези са семантиком самог глагола. Тачније полазимо од претпоставке да су лексичкосемантичке карактеристике једне веће групе глагола некомпатибилне са одликама императива.

Императив се обично дефинише као глаголски начин којим се изриче заповијест, односно жеља говорног лица да се врши или изврши глаголом означена радња (Стевановић ⁴1989: 703). Овом приликом нећемо се упуштати у расправу о томе да ли су основна значења императива заиста заповијест и жеља,³ већ ћемо скренути пажњу на неколика важна момента које имплицира претходно одређење овог глаголског начина. Прво, за императив је важан став говорног лица, које је уједно и прескриптор, тј. онај који прописује, предлаже радњу. Друго, та радња је исказана одређеним (обично каузативим) глаголом. И треће, прескрипција је упућена могућем извршиоцу или извршиоцима. То су, заправо, како се објашњава у *Теорији функционалне граматике* (ТФГ 1990: 80–89), елементи императивне ситуације, коју чине: 1) лице-прескриптор, 2) лице-извршилац и 3) предикат, који открива садржај прескрипције, инициране од стране прескриптора и упућене извршиоцу, при чему је каузативна радња усмјерена на преобраћање ситуације која је (у моменту прескрипције) замишљена у ону која ће, уколико дође до реализације захтијеване радње, постати стварна.⁴ За проблем којим се бавимо у овом раду посебно су значајна два посљедња елемента – садржај прескрипције и њен могући извршилац.

1.3. Из до сада реченог може се закључити 1) да слободну употребу императива могу имати само каузативни глаголи, тј. глаголи који изражавају намјерно/свјесно изазване/узроковане процесе, збивања или стања и 2) да ограничења у погледу употребе императива важе за глаголе којима се изражавају невољни, спонтани процеси, збивања и стања. С обзиром на постављени

²Када се говори о блокираном императиву, мисли се на његове синтетичке потврдне облике за друго лице једине и прво и друго лице множине. У одричном императиву, с обзиром на то да постоје ограничења условљена глаголским видом (в. о томе М. Ивић 1958), узимаћемо у обзир и описну конструкцију са рјечцом *немој*.

³О томе в. у нашем магистарском раду – Јањушевић 2005: 13–17.

⁴Због тога се у *Теорији функционалне граматике* каже да императивна ситуација има презентско-футурску перспективу.

циљ овог истраживања, у наставку рада бавићемо се само посљедњима, полазећи од чињенице да се спонтани процеси и стања могу односити како на човјека тако и на појмове из категорије неаниматног.

2.0. Кренућемо управо од глагола којима се изражавају стања и процеси изван домена човјекових вољних активности. То су, у првом реду, глаголи психолошких и физиолошких стања и процеса, какви су: *бојати се, плашити се, бринути се, узнемирити се, секирати се, марити; збунити се, запањити се, (за)чудити се, изненадити се; увриједити се, (раз)љутити се; (з)грозити се, заносити се; мудровати, стидјети се, либити се, радовати се, туговати; спавати, умријети, дисати, дрхтати, боловати* и др.

За наведене и њима сличне глаголе у савременом српском језику ипак се не може рећи да имају блокирану употребу императива, пошто су њихови облици одричног императива (синтетичког и аналитичког) могући, а од неких глагола чак обични и чести, што потврђују примјери из наше грађе и из Корпуса савременог српског језика:

Nasmijao sam se da je umirim: *ne boj se*, neću ti ništa (Селимовић: 13); Ако рочне грозница да га тресе, мало од страха, мало од ударца, *ne brini* ништа, млад је, проћи ће, ускуро (Селимовић: 77); – *Ne uznemiravaj se*, девојчице, мене неће тако лако отерати у гроб (Островски, Корпус); Takvim glasom кажу: све је у реду, нема проблема, *ne razmišljaj* о tome, *ne sekiraj se* (Мостови, Корпус); Spavajte до jutarnje svetlosti, odmorite се до trube! *Ne marite* за zvuke ноћи! (Толкин, Корпус); *Ne ljuti се* што ти често пишем, мајка ко мајка, несрећница и ојаденица (...) (Селимовић: 27); Ипак, кажем себи, *ne заноси се* одвише (Кузмановић, Корпус); Pij! Ја плаћам, *ne stidi се!* (Б. Ћосић, Корпус); *Ne raduj се* мећки пред туђом кућом, јер мећка путује (Нин, 30. мај 2002, Корпус); Pustiше me poslije devet godina. Hajде, vele, i *ne pamti* нас по zлу (Селимовић: 64–65).

Неки од глагола из ове групе, истина ријетко, јављају се и у потврдној императивној форми:

Boj се, момче, да од toga ни пола неће стићи гдје треба (Јалић, ДГЗ: 225); Znao sam то, одavno сам слушао, у радњи, на улици, у чаршiji: pamet у главу! (...) *Boj се* свега, не буди оно што си! (Селимовић: 43); – Vezuj! – vikну Аćим да сви чују. – Не бој се, капетану те водим. – *Boj се* ти, апсандџио, а ја се не бојим! (Д. Ћосић, Корпус);

(...) ја сам ти, каже, namestio да те prekomандују. Priznajem ти то. I *ljuti се* на мене, ако smatraш да треба да се ljutiш (Михаиловић, Корпус); Plati porez – па *umri* (Политика, 08. 08. 2008, Корпус); *Smrzni се*, кад си lud, stoko! (Булаговић, ЂД: 205); Plati, па се truj i *boluj* (<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.69.html:179623-Plati-pa-se-truj-i-boluj>);

Lepo *spavaj*. Вићу на mreжи sutра uveче, u исто vreme (Ђурђевић, Корпус).

Међутим, ниједан од подвучених императива нема право прескриптивно или прохибитивно значење. Прескриптору није циљ да саговорника подстакне да прекине или изазове одређена стања и процесе, већ његов исказ има, када су у питању одричне форме, превентивну, а у случају потврдног императива – пермисивну (*И љути се* на мене, ако сматраш да тако треба) или чак оптаивну вриједност (*лепо спавај*). А та значења, како каже Гусев (2005: 106), не могу се сматрати правим императивним значењима.

2.1. Императив глагола којима се означавају непожељна стања и процеси: *обољети, разбољети се, прехладити се, назепсти; балити, слинавити, смрдјети, заударати; уморити се/замарати се; дрхтати, загушити се, за-*

грцнути се; изгубити се, залутати; пасти, оклизнути се – такође је тешко замислив, али је ипак у одричној форми (поготову аналитичкој са рјечцом *не-мој*) могућ. Значење таквог императива је превентивно – говорник опомиње саговорника да не дозволи да западне у непожељно стање:

Сине, *не прехлади се* на том снијегу! *Не зеби* на тераси! *Не замарај се* превише. *Не дрхти!* Пази, *не загрци се; Немој да се загушиш;*⁵ *Немој да се изгубиш*, и не заборављај да је безбедније *унутра!* (Толкин, Корпус); *Немој да паднеш*, *немој да па...* *naravno da se razbila kao niko* (www.kurir.rs/zabava/ludi-svet/videonemoj-da-padnes-nemoj-da-panaravno-da-se-razbila-kao-niko-clanak-1813913).

Наравно, обичније су и много чешће форме са императивом глагола *пази*: *Пази да се не прехладиш*.

Већ навођени глаголи *пасти, оклизнути се*, као и глаголи *дисати, изненадити се, обрадовати се, онесвијестити се* и неки други могу имати и потврдни императив у строго одређеним ситуацијама, у којима се од лица-извршиоца очекује да одглуми или намјерно изазове одређено стање. Нашли смо у писаном језику потврду само за императив глагола *дисати*: – (...) *zadrži dah i zatvoriš oči. Ok?* – *Ok baby, potvrdio je Martin.* – *Good. Hajde, onda – diši duboko. Tako. Što dublje* (Арсенијевић, Корпус). Други глаголи су у тој форми засигурно необични, али је ипак могуће замислити ситуацију у којој се упућују садржаји типа: *Сада се изненади* (као инструкција коју редитељ даје глумцу).

Сви до сада наведени глаголи означавају невољна, спонтана стања и процесе. Како онда објаснити чињеницу да се у појединим ситуацијама може употребити њихов одрични или чак потврдни императив? Одговор нуди ТФГ у којој се каже да је императив увијек упућен субјектима из категорије аниматног, а односи се једино на ситуације које њихов могући извршилац може контролисати (ТФГ 1990: 208–209). Посљедњи примјери показују да се невољни психолошки и физиолошки процеси могу привидно контролисати, тј. да се, на захтјев прескриптора, могу изазвати или показати (*Хајде сад, молим те, изненади се/обрадуј се = покажи изненађење/радовање*), и тада говорио о *псеудопрескриптивном значењу*.⁶ У осталим случајевима императивом глагола који означавају психолошка и физиолошка стања и процесе преноси се порука: *настој да се не секираш, не треба да се бојиш, треба да се радујеш, треба да спаваш, можеш да се љутиш* (*љути се на мене = можеш да се љутиш, ако матраш да треба тако*). Семантика императива је у оваквим случајевима, како тврди Апресјан (2012: 46), помјерена у правцу модалности.⁷

⁵ Претходни примјери су из разговорног језика.

⁶ У примјерима типа *Хајде, молим те, сад се изненади* – императив има свакако значење упутства у смислу да се саговорнику сугерише шта треба да покаже. Али како се од њега не очекује и да стварно постане носилац одређеног стања или процеса, чини нам се да је у оваквим случајевима адекватније говорити о псеудопрескрипцији него о инструктивности.

⁷ У *Теорији функционалне граматике* каже се да лексичкосемантички садржај прескрипције сам по себи није модалан, већ да модалност долази од самог императивног чина (ТФГ 1990: 81).

2.2. А управо модални глаголи *моћи, морати, требати, смјети, хтјети* имају блокирану употребу императива. Они чак немају ни императивну форму,⁸ што је једино за глагол *моћи* регистровано у лексикографској одредници у РЈАЗУ (дио 6, s. v. *моћи*).⁹ У нашем корпусу нашао се, међутим, слједећи примјер:

„Šta sad mogu?” „*Mogni nešto, čini nešto*” (Јалић, ПС: 112).

Облик *могни* употријебљен је у одговору на питање које је садржало тај глагол, да би се појачао подстицај, односно апел адресату да учини нешто како би промијенио постојећу ситуацију (контекст показује да је апел упућен младићу од кога се очекује да се ожени). Разумије се да на основу једног изолованог околишног примјера¹⁰ не можемо говорити о кршењу семантичке забране која важи за императив модалних глагола.

У императиву се не употребљавају ни глаголи *намјеравати, намјерити* (са значењем 'имати намјеру'), *наумити, (на)канити се, смјерати, успјети*, који су семантички и структурно блиски модалним глаголима.¹¹ Свим овим синсемантичним глаголима исказује се стремљење, хтијење, потреба или ограничењеност којима човјек не може свјесно управљати, што и јесте разлог блокаде њихове императивне форме.

2.3. Ни глаголи као што су *кварити; обезубити; глужјети, нијемјети, кржљавити, задригнути, изобличити се, преблиједјети, гладнити* и др. ни под каквим околностима не могу се реализовати у императивном облику, наравно када су употријебљени у свом основном значењу. Код свих њих блокирана је употреба императива пошто не постоји могућност успостављања контроле над процесима и стањима које именују.

2.4. Немогућност контролисања одређеног процеса или стања још је боље уочљива у конструкцијама у којима је носилац/ималац стања или процеса изражен логичким субјектом у дативу или у акузативу.¹² Такви су глаголи: *свиђати се, допадати се, милити се; гадити се, смучити се; интересовати, занимати, импновати; недостајати, достати; засметати; лакнути; бољети, сврбјети, бридјети, гнојити* и др. Ови глаголи, будући да означавају стања која њихов ималац не може ни на који начин контролисати, неадек-

⁸ У *Граматички српског језика за странце* стоји податак да се императив глагола *хтјети* „ako se i upotrebi” гради од основе презента, а гласи *хтедни, хтеднимо, хтедните* (Мразовић²2009: 126).

⁹ Глагол *моћи* је у свом историјском развоју имао облик императива, што потврђује одрична рјечца *немој*, која је по свом поријеклу одрични императив другог, односно трећег лица једине глагола *моћи* (Маројевић 2000: 76–77).

¹⁰ Императив глагола *моћи* је гласно *мози* (в. Маројевић 2000), због тога сматрамо да је *могни* неологизам.

¹¹ П. Мразовић ове глаголе смјешта у групу 'модалитетних глагола' и каже да они имају „gotovo iste karakteristike kao i modalni glagoli. I oni su nepotpunog značenja i obavezno se povezuju sa jednim drugim samostalnim glagolom koji se javlja ili u vidu infinitiva ili konstrukcije *da* + prezent” (Мразовић²2009: 190).

¹² Исп. мишљење С. Танасића о глаголима који „imenuju određene dvoaktantne situacije”, у којима је „lice ili što drugo” актант на који је усмјерен процес именован глаголском лексемом, док други актант представља извор процеса који је усмјерен ка првом актанту (Танасић 1984: 21).

ватни су за преношење императивног садржаја саговорнику или саговорницима, те се стога не употребљавају у форми императива. С обзиром на то да је императив у наведеним конструкцијама блокиран не само семантиком глагола него и типом конструкције, у оваквим случајевима можемо говорити о *семантичко-синтаксичкој забрани* императивне форме.

3.0. Неки од глагола из претходне групе односили су се на појаве које се везују не само за жива/свјесна бића, тј. за човјека, него и за дијелове тијела, односно за предмете (*загнојити се, зажагрити се, зарастати; смрдјети, заударати*). С обзиром на то да се императив тиче ситуација које њихов потенцијални извршилац може контролисати, јасно је да глаголи који означавају стања и збивања везана за субјекте из категорије неживог не могу имати слободну употребу императива. То нарочито важи за глаголе којима се означавају одређени физички процеси и појаве у природи, какви су: *расти, цвјетати, бубрити, бујати, зрети, листати, класати, клијати, набрекнути, нагрезнути, надоћи, напуити; мрзнути, ширити се, смрзавати се, врети, трулити, гњилити, венути; гранути, сијати, синути, обасјати, копњети, заблистати, модрити се, брујати, шумити, зујати* и др. Овима се могу додати и глаголи *закорушити се, загорјети, кињети, кључати, обљутавити*.

3.1. Међутим, у савременом српском језику срећу се и случајеви који поништавају напријед речено. Довољно је само навести наслове текстова изворне и фолк музике: *Расту, расту мој зелени боре, Цветај, ружо, Листај, горо, цвјетај, цвијеће, Ружо моја, крај мене увени, Сини јарко сунце са Косова, Не свани зоро*, или дјечјих пјесама: *Блистај, блистај звездо мала, Сијај, сијај звездице*. У нашем материјалу и у Корпусу савременог српског језика биљежимо и ове примјере:

Domovino, prokletstvo moje, jabuko, pusti crva da izade iz tebe, a ti *rasti* i *kрупњaj*, budi najveća i najlepša među jabukama (Булатовић, Људи: 7); У Travniku на sunčanom časovniku piše „*Grani* sunce da ogrejem ruke” (Политикин магазин, 2002, Корпус); (...) *obasjaj* nas svetlošću Lica Tvoga; očisti nas od javnih i tajnih grehova i pogrešenja naših (Правослвље, Корпус).

Сви наведени примјери припадају апострофи, стилској фигури која подразумева обраћање „неживу као живу”, односно обраћање „некome или неčemu што није prisutno, u drugom licu” (Симеон 1969: 89). Дакле, императив глагола који се односе на процесе и појаве у природи или се пак тичу појмова из категорије неаниматног могућ је, али само у апострофи. Такав императив, наравно, не може имати прескриптивно значење, већ искључиво оптативно. А оптатив се, за разлику од императива, може односити и на неживо (ТФГ 1990: 173).

3.2. С друге стране, глаголи као што су *десити се, дешавати се, догађати се* блокирају употребу императива, јер изазивач процеса није човјек, већ силе и појаве изван њега, а њихова употреба у апострофи није могућа (**Чудо, деси се*).

3.3. За глаголе који означавају метеоролошке и астрономске појаве, какви су: *мркнути, грмјети, наоблачити се, закишати се, заснијезити, за-*

хладњети, разведрити се обично се не везује никакав агенс, па је то и довољан разлог за блокаду императивног облика.

4.0. Још једна група глагола има лимитирану употребу императива. То су тзв. стативни глаголи, односно глаголи којима се означавају стални односи и одлике. Њима се, како наводи П. Мразовић (2009: 69), изражава „да нема никаквог процеса, нити *promena* [истицање наше]”. Дакле, сама семантика глагола *постојати*, *настати*, *налазити се*, *састојати се*, *односити се*, *значити*, *гласити*, *личити*, *доликовати*, *приличити*, *вриједјети*, *потичати*, *зјанити*, *посједовати*, *баштинити* и других – блокира употребу императива.¹³ А семантика ових глагола у нескладу је са императивном ситуацијом, која, како смо на почетку рада навели, претпоставља преобраћање ситуације која је (у моменту прескрипције) иреална у ону која ће, према говорниковој замисли, уколико дође до реализације захтијеване радње, постати реална.

4.1. Ипак, неки глаголи којима се изражавају стални односи и стања срећу се у облику императива. На примјер, императив глагола егзистенције *живјети* обичан је и чест у савременом српском језику:

Ako nećeš da budeš odozgo, pričuj se da ne budeš odozdo, i živi kako ti je volja. (Селимовић: 314); *Živi život koji je vredan* (<http://znakoviporedputa.com/poezija/125-zivi-zivot-koji-je-vredan>); *Živi svoj život punim plućima* (<http://mondo.rs/a729695/Mondo-TV/Magazin/Zivi-svoj-zivot-punim-plucima.html>).

Иако немамо примјера за то, могле би се замислити и ситуације у којима би и глаголи *становати* и *боравити* имали облик императива: *Стануј/бора-ви неко вријеме код нас*. У наведеним примјерима, као и у онима са императивом *живи*, прескрипција се не односи на сам садржај глагола, већ на околности у којима саговорник, према говорниковој замисли, треба да пребива.

4.2. Забиљежен је и императив посесивног глагола *имати*:

Imaj, bogati se, srećan bio [...], samo nama razdeli zarađeni sitniš! (Булаговић, Људи: 198/9); (...) sine ili kćeri, uživaj, provodi se po modelu kako to preporučuju mediji ili moda! Опиј се, *imaj* mnoštvo devojaka ili momaka (Православље, Корпус); Друга крајност је: Ja sam zakon i *neimaj* drugog zakona osim mene (Политика, 17. 12. 2000, Корпус);

Кад ти кажеш, стрико Пејо, нећу више. Сигурно нећу, *немај* бриге! (Лалић, РС: 227); (...) *imaj* milosti prema sopstvenom detetu (Ђурђевић, Корпус); *Imaj* na umu da bi, u tom slučaju, masa domaćih pevačica bila u dubokoj žalosti (Свет, број 224, Корпус); *Imaj* srca, Nedo, ne plaši se (Мостови, број 111, Корпус).

Међутим, императив глагола *имати*, у првој групи примјера, нема прескриптивну, већ пермисивну вриједност – *имај* заправо значи *треба да имаш*, *у реду је да имаш*. У другој групи примјера *имати* није употријебљено у свом основном значењу посједовања, већ представља дио глаголске перифразе, у којој је носилац лексичког значења именица (*немај бриге* = *не брини*, *имај милости* = *смилуј се*).

¹³ Једини изузетак су глаголи *односити се* и *налазити се* – први од њих може бити употријебљен у значењу 'понашати се', а други у значењу 'сретати се, састајати се', тако да је њихов императивни облик у тим случајевима обичан. Међутим, *налазити се* и *односити се* у том значењу више и нису стативни глаголи.

5.0. Анализа спроведена у овом раду потврдила је да су ограничења у погледу употребе императива условљена како семантиком глагола тако и одликама императивне ситуације. С обзиром на то да је императив увијек упућен свјесним бићима, а односи се само на ситуације које њихов будући извршилац може контролисати и мијењати, семантичке забране и ограничења у погледу употребе овог облика тичу се, дакле, глагола којима се изражавају неконтролисана стања и процеси у човјеку, затим глагола који се односе на субјекте из категорије неживог, као и глагола којима се изражавају стални односи.

5.1. Код једног броја глагола којима се изражавају психолошка и физиолошка стања и процеси употреба императива је ограничена на одричну форму, с тим што такав императив нема прохибитивну, него има превентивну вриједност. Потврдни облици императива ових глагола знатно су рјеђи, а такав императив има пермисивно или псеудопрескриптивно значење 'уради намјерно', односно 'уради тако да изгледа да си...'. Ријеч је о стањима и процесима над којима саговорник може имати дјелимичну, привремену или привидну контролу, а говорник му сугерише или да настоји да их спријечи, или пак да настоји да пребива у њима. Другу групу чине глаголи психолошких и физиолошких стања и процеса који измичу било каквој контроли, и код њих је употреба императива блокирана. То су модални глаголи, као и глаголи *намјеравати*, *наумити*; *глувјети*, *нијемјети*, *задргнути*, *гладнити*; *свиђати се*; *импоновати* и други.

5.2. Глаголи који означавају процесе и стања везана за субјекте из категорије неаниматног неподесни су за изражавање императивног садржаја, који се, по правилу, односи на свјесна бића. Ову семантичку забрану нарушавају императиви употријебљени у апострофи, који и немају императивно, већ оптаивно значење.

5.3. С друге стране, стативни глаголи се могу односити и на човјека, али су они некомпатибилни с императивом, који, како се тврди у *Теорији функционалне граматике*, има презентско-футурску перспективу и подразумева да задата ситуација у времену прескрипције не постоји. Регистровани смо једино императиве *имај* и *живи*, који имају или пермисивно значење или се, када је у питању овај други глагол, прескрипција односи на околности у којима саговорник, према говорниковој замисли, треба да пребива.

ИЗВОРИ

- Булатовић, ЂД: М. Bulatović, *Đavoli dolaze*, Beograd: Prosveta–Narodna knjiga–Vuk Karadžić–Mladinska knjiga, ²1984.
- Булатовић, Људи: М. Bulatović, *Ljudi sa četiri prsta*, Beograd: BIGZ, ¹¹1990.
- Корпус: *Elektronski korpus savremenog srpskog jezika s izvorima* <<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/korpus2013adv.php>>. 09. 09. 2016.
- Лалић, ДГЗ: М. Lalić, *Dokle gora zazeleni*, Beograd: ²Nolit, 1983.

- Лалић, РС: М. Lalić, *Prvi snijeg* (pripovijetke), Београд: Nolit–Titograd: Pobjeda, 1983.
- Лалић, РС: М. Лалић: *Ратна срећа*, Београд: Нолит, 1973.
- Селимовић: М. Selimović, *Tvrđava*, Сарајево: „Свјетлост” издавачко предузеће, 1971.
<<http://mondo.rs>>. 10. 09. 2016.
- <<http://www.novosti.rs>>. 10. 09. 2016.
- <<http://znakoviporedputa.com/poezija>>. 10. 09. 2016.

ЛИТЕРАТУРА

- Апресјан 2012:** Јо. Д. Апресян, „Грамматика глагола в активном словаре (АС) русского языка”, 42–59.
<http://www.ruslang.ru/doc/melchuk_festschrift2012/Apresjan_Ju.pdf>. 05. 09. 2016.
- Батистић 1983:** Т. Batistić, „О nekim pitanjima u vezi s analizom glagola *morati* i *moći*”, *Јужнословенски филолог*, XXIX, 99–111.
- Гусев 2005:** В. Јо. Гусев, *Типология специализированных глагольных форм императива* (дисертација на соискание ученој степени кандидата филолошких наука), Институт језикознания РАН.
<<http://www.iling-ran.ru/gusev/disser.pdf>>. 30. 03. 2016.
- Ивић 1958:** М. Ивић, „Словенски императив уз негацију”, *Радови Научног друштва НР БиХ*, X, 23–41.
- Јањушевић 2005:** А. Јањушевић, *Форме са императивним значењем у савременом српском језику* (магистарски рад), Београд: Филолошки факултет.
- Маројевић 2000:** Р. Маројевић, „Александар Белић као компаративиста и палеослависта, фрагмент 3: Постанак српског облика *немој*”, *Српски језик*, V/1–2, 74–80.
- Мразовић 2009:** Р. Mrazović [u saradnji sa Z. Vukadinović], *Gramatika srpskog jezika za strance*, Novi Sad – Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- РЈЈАЗУ:** *Рječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, dio 6, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1906.
- Симеон 1969:** R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva I*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Стевановић 1989:** М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I*, Београд: Научна књига.
- Танасић 1984:** S. Tanasić, „О imperativu u savremenom srpskohrvatskom jeziku”, *Књижевни језик*, 13/1, Сарајево, 15–26.
- ТФГ 1990:** *Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность*, Ленинград: Академия наук СССР, Институт языкознания, Издательство „Наука”.

Анна Јањушевич Оливери

СЕМАНТИЧЕСКИ БЛОКИРОВАННЫЙ ИМПЕРАТИВ В СОВРЕМЕННОМ СЕРБСКОМ
ЯЗЫКЕ

Резюме

Ограничения относительно употребления императива в современном сербском языке обусловлены как семантикой глагола, так и отличиями императивной ситуации. У некоторых глаголов, которыми выражаются психологические и физиологические состояния и процессы, употребление императива ограничено одной только отрицательной формой, причем такой императив является не прохибитивным, а имеет предупредительное значение. Императивные формы подтверждающего значения встречаются значительно реже, а у императива выявляется пермиссивное или псевдопрескриптивное значение 'сделай преднамеренно', точнее 'сделай так, чтобы выглядело будто ты...'. Речь идет о состоянии и процессе, над которыми у собеседника частичный, временный или мнимый контроль, а говорящий ему подсказывает или старается остановить данный процесс, или же старается пребывать в нем. Вторую группу составляют глаголы психологических и физиологических состояний и процессов, которые находятся вне какого-либо контроля, и в которых употребление императива заблокировано. Это модальные глаголы и глаголы *намјеравати*, *наумити*, *глувјети*, *нијемјети*, *задригнути*, *гладнити*, *свиђати се*, *импоновати* и другие.

Глаголы, обозначающие процессы и состояния, связанные с субъектами категории неаниматного, не являются подходящими для выражения императивного содержания, которое, как правило, относится к живым существам. Данный семантический запрет нарушают императивы, употребленные в апострофе, у которых не императивное, а оптативное значение.

С другой стороны, глаголы состояния могут относиться и к человеку, но у них употребление императива заблокировано несовместимостью с императивом, у которого, как утверждается в ТФГ, наблюдается перспектива настоящего и будущего времени, и предполагается, что заданная ситуация не существует во время прескрипции. Нами обнаружены только императивы *имај* и *живи*, у которых либо пермиссивное значение, либо, относительно второго приведенного глагола, прескрипция касается обстоятельств, в которых собеседник, по мнению говорящего, должен пребывать.

Ключевые слова: императив, прескрипция, контролируемые действия, категория одушевленности, глаголы состояния.